

UDK 339.7:336.1(497.5)

Stručni rad

Dr. Ana Vizjak*

UTJECAJ MONETARNE UNIJE I UVOĐENJE EURA NA GOSPODARSKE SUSTAVE EUROPSKIH ZEMALJA I REPUBLIKE HRVATSKE

Sastanak u Luxemburgu 1997. godine bio je prekretnica u dotadašnjem razvoju Europske unije. Na sastanku su dogovoreni uvjeti za novo proširenje Europske unije i razradena treća faza provedbe Europske monetarne unije (EMU). Provedba treće faze EMU, zahtijevala je podjelu zemalja članica u nekoliko skupina, ovisno o njihovim mogućnostima praćenja i provedbe zadanih ciljeva EMU. Jedanaest zemalja članica dokazalo je sposobnost prihvatanja novoga jedinstvenog sredstva plaćanja, dok su četiri zemlje: Velika Britanija, Grčka, Danska i Švedska odlučile, s obzirom na gospodarsko stanje u svojim zemljama, ali i zbog političkog neslaganja s uvjetima provedbe EMU sustava, da nisu sposobne slijediti taj projekt. Glede toga je odlučeno da daljnji razvoj EMU sustava treba provoditi u najmanje "pet brzina".

Sve te aktivnosti prezentirane su u Izvješću Komisije, kojem su prethodile mnoge znanstvenoistraživačke aktivnosti na razini stručnih eksperata. Izvješće o podobnosti provedbe EMU sustava, kao i uvjete pristupa, sačinili su Komisija i Europski monetarni institut.

Nakon kratkog vremenskog odmaka od početka provedbe EMU sustava, u ovome radu pokušava se utvrditi utjecaj nastalih promjena na gospodarski sustav zemalja članica Europske unije, trećih zemalja, te Republike Hrvatske, koristi koje se mogu iz

toga čina realizirati kao i štete koje bi eventualno mogle nastati primjenom EMU sustava.

Ključne riječi: Europska monetarna unija, razvoj, organi, projekt euro, pripreme, provedba

1. UVOD - razvoj od gospodarske unije do Europske monetarne unije

Europska unija je otvorena gospodarska integracija najrazvijenijih zemalja Zapadne Europe. Članicom, prema Ugovoru, može postati svaka europska zemlja koja formalno preda zahtjev o pristupanju (čl.237. Ugovora o osnivanju Zajednice). Pristupni zahtjev predaje se Vijeću ministara, koje nakon što dobije odgovarajuće mišljenje Komisije, donosi o tom pitanju jednoglasnu odluku. Primanje svake nove članice inicira usklađivanje Ugovora o osnivanju i tek nakon toga se potpisuje Ugovor s novom članicom. Na kraju postupka o pristupanju Zajednici, formalnu odluku donosi i nova zemlja članica potvrdom pristupa u svom parlamentu. Tijekom postupka o prijmu dovoljno je da jedna od zemalja članica odbije primanje novog člana i on biva odbijen. Na taj način dobiva se dojam da je to zatvorena gospodarska integracija. Primjerice, Velika Britanija je nekoliko puta, povodom raznih razloga, pokušala uvjetovati svoj ulazak u Europsku uniju, pokušavajući Zajednici nametnuti svoje stavove. Francuska je to izričito odbila i trebalo je mnogo napora, vremena i dobre volje, da se Velika Britanija primi. Velika Britanija je u međuvremenu oko sebe okupila još nekoliko europskih država i zajednički su osnovale gospodarsku integraciju EFTA (Europsko udruženje slobodne trgovine).

Prvobitni razvoj EEZ odvijao se iz potrebe poboljšanja razvoja međusobnih gospodarskih tijekova. Međusobna regulacija carina i drugih ograničenja između članica, potaknula je snažnu međusobnu gospodarsku suradnju. Postupak međusobne regulacije carina i drugih ograničenja obavljao se u više etapa, da bi se tek 1968. godine uspostavio slobodan bescarinski tijek industrijskih proizvoda unutar cijele Zajednice. Istovremeno su

* Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija

međusobno usklađivani i razni Sporazumi o slobodnom kretanju kapitala i radne snage unutar cijelog teritorija Zajednice. Nakon postignutih uspjeha nastavljeni su pregovori o antikartelnoj zakonskoj regulativi i poticanju veće angažiranosti nacionalnih poduzeća zemalja članica na prostoru cijele Zajednice.

Daljnji razvoj nastavlja se nakon 1962. godine, kada je djelatnost Zajednice usmjerena prema ostvarivanju načelnih dogovora o uspostavi jedinstvenog tržišta. Komisija tada prezentira članicama tzv. "Program djelovanja Zajednice u drugoj etapi". Tim programom iznose se politički pogledi o uspostavi nadnacionalnih rješenja međusobne suradnje i ukazuje na potrebu daljnjeg razvoja Zajednice. Vodeći ljudi Zajednice ukazuju da se razvoj može uspješno provoditi samo prenošenjem nacionalnog suvereniteta na nadnacionalne organe Zajednice. Tom prilikom je ukazano i na potrebu uspostavljanja jedinstvene zajedničke poljodjelske, prometne, porezne, energetske i socijalne politike, te poreznog zakonodavstva, uz posebnu pozornost novčarskoj politici i zajedničkom planiranju gospodarske politike.

Memorandumom Izvršne Komisije, upućen Vijeću Zajednice 1969. godine, ukazuje se kojim je pravcima razvoja usmjerena Zajednica. Nakon ocjene o Zajednici kao "kompletnoj gospodarskoj cjelini posebne vrste, sastavljenoj iz zajedničkih i nacionalnih elemenata", slijedi konstatacija da samo iz nepoznavanja biti modernih gospodarskih odnosa može izrasti uvjerenje da se jedna multinacionalna zajednica može izgraditi na osnovi carinske unije za industrijske proizvode, zajedničke poljodjelske politike i nekim drugim mjerama usklađivanja, prije svega, porezne politike. Memorandumom se konstatira "ili će Zajednica popustiti pod pritiskom centrifugalnih sila koje su već uočljive, tako da iako paradoksalno, njezino jedinstvo slabi, upravo u trenutku kada je uz velike napore ostvarena carinska unija i kada brzi tehnološki napredak čini, da prednosti velikog zajedničkog tržišta rastu, ili će poći za rukom da, u okviru postojećih institucija, međusobno uskladi nacionalne gospodarske politike i tako konsolidira i poboljša postignute rezultate na dobro svih zemalja članica, da bi se postojeći gospodarski potencijali brže razvili i učinkovitije koristili".¹

Nakon toga dolazi etapa proširenja Zajednice s tri nove članice, Velikom Britanijom, Danskom i Irskom, što je pred Zajednicu postavilo rješavanje tri pitanja. To su: a) koordinacija srednjoročne gospodarske politike, b) usklađivanje kratkoročne gospodarske politike i c) uspostavljanje jedinstvenog mehanizma Zajednice u području novčarske politike.

Uspjesi u drugoj fazi razvoja Zajednice bili su zavidni. U potpunosti su ukinute carine, dogovorena zajednička politika prema trećim zemljama, uspostavljeno zajedništvo u području energetike, prometa, trgovini i poreznoj politici. Ostvareno je slobodno kretanje kapitala, roba i ljudi, te razrađen poljodjelski plan Zajednice, koji se trebao ostvariti do 1980. godine. Iako su na razini Zajednice kao cjeline postignuti zavidni uspjesi, među članicama su izbijali razni nesporedni. Na te nesporedne se u Memorandumu ukazuje i savjetuje članicama da se više volje rješavaju međusobne razlike.

Na sastanku vodećih ljudi država i vlada članica Zajednice u Parizu 1972. godine, stvoreni su uvjeti za snažniji razvoj Zajednice. U završnom dokumentu izloženi se budući pravci razvoja Zajednice u gospodarskom i financijskom području, socijalnoj, industrijskoj, znanstvenoj i tehničkoj i tehnološkoj politici, energetici, ekologiji, političkoj suradnji i odnosima prema trećim zemljama. Nadalje, u tom dokumentu se iskazuje namjera ostvarivanja zajedničke gospodarske, a kasnije i monetarne unije.

Dokumentom od 1. 4. 1972. godine osniva se Zapadnoeuropski fond za monetarnu suradnju kojim upravlja Komitet guvernera centralnih banaka. Članice Zajednice se obvezuju, da počevši od 1. 1. 1973. godine vode zajedničku trgovinsku politiku prema trećim zemljama, te potiču suradnju zasnovanu na uzajamnosti. Na sastanku je donesena i odluka o osnivanju Fonda za regijski razvoj.²

U Bruxellesu 1972. godine, poslije dužih pregovora, donosi se odluka i potpisuje Ugovor o pristupanju Zajednici tri nove članice, Danske, Velike Britanije i Irske. U Norveškoj je proveden referendum o pristupu Zajednici, koji nije uspio. Na sastanku je predstavljen plan stvaranja gospodarske i monetarne unije. Plan bi se trebao ostvarivati kroz deset godina. Objavljena je prva faza plana koji je razrađen za prvu godinu djelovanja. Namjera usvajanja plana je ostvarivanje bolje pokretljivosti ljudi, roba, kapitala i usluga.

¹ Mileta V.: Međunarodne ekonomske organizacije i integracije, radna organizacija za grafičku djelatnost Zagreb, Samobor 1988., str. 191.

² Mally G.: The European Community in Perspective, Lex Books, Toronto-London 1973.

Polovicom 1972. godine nakon raspada Bretton-Woodskog sporazuma dolazi do pokretanja zajedničkog monetarnog sustava, poznatog pod nazivom "zmija", koji je međusobno povezivao valute zemalja članica, uz uvjet da oscilacija međusobnih tečajnih razlika ne iznosi više od $+ / - 2,25$ posto. Prema trećim zemljama članice vrše zajedničke promjene valuta. Raspadom Bretton-Woodskog sporazuma i početkom globalnih gospodarskih poremećaja, cijeli se svjetski monetarni sustav našao pred slomom. "Zmiji" su prema svom nahodjenju pristupale ili je napuštale članice Zajednice. Prva "zmija" nije imala povjerenje članica Zajednice i sustav nije mogao predstavljati osnovicu za monetarno jedinstvo Zajednice. To je ustvari bio ispit sposobnosti zemalja članica za zajedničko rješavanje nekih svojih gospodarskih odnosa. Devalvacijom dolara i raspadom Bretton-Woodskog sporazuma "zmija" se osamostaljuje i dalje djeluje samostalno. Zemlje Zajednice su s manje problema prebrodile raspad Bretton-Woodskog sustava nego zemlje koje nisu bile u sustavu "zmije". Na taj način pokazala se snaga gospodarskog sustava Zajednice i ubrzo nakon toga dolazi, od strane Njemačke, do prijedloga o drugoj monetarnoj "zmiji" 1978. godine, na sastanku u Kopenhagenu. Zamisao je prihvaćena krajem 1978. godine, dok je primjena novog monetarnog sustava počela 1979. godine uz mnogo nesporazuma i uzajamnih sumnjičenja.

Učinci Europskih monetarnih sporazuma toga vremena, mogu se definirati na sljedeći način: a) postignuta je čvrsta povezanost među nacionalnim valutama zemalja članica s odstupanjem od $+ / - 2,25$ posto, b) dogovorena je zajednička strategija nastupa prema trećim valutama, na način da sve valute zemalja članica zajednički "plivaju" prema trećim zemljama, c) uspostavljaju se čvrsti pariteti nacionalnih valuta zemalja članica međusobno i prema ECU, koji je trebao u budućnosti postati zajedničko sredstvo plaćanja, d) prvi se put uspostavlja zajednička valuta ECU, kojom se ukida dosadašnja europska obračunska jedinica, e) uspostavljena je obveza pomoći nacionalnih banaka u slučaju poremećaja valute bilo koje od zemalja članica, f) istim je sporazumom osnovan Europski monetarni fond. Ostvarivanje međusobne monetarne i financijske suradnje odvijalo se polagano i uz mnogo međusobnih dogovora, ali i ustupaka. Svaki sastanak čelnih ljudi Zajednice donosio je po neku novost i monetarna unija se gradila dio po dio, kamen po kamen.

1.1. RAZVOJNI PUT MONETARNE UNIJE

Razvojni put od uspješne gospodarske suradnje prema monetarnoj uniji, nije se odvijao bez teškoća. Cijeli taj razvojni put u Zajednici nije protekao bez problema. Dva problema bila su posebno važna i izazivala pozornost.

Prvi je problem bio vezan uz otklanjanje posljedice nastalih glede izmijenjenih međunarodnih monetarnih odnosa, naglog rasta cijena primarnih proizvoda, pomanjkanja energije i slično.

Drugi je problem bio odraz težnje da se suradnja zemalja članica unutar Zajednice proširi i produbi, i to u smjeru daljeg razvoja gospodarske i monetarne unije. Raspadom Bretton-Woodskog monetarnog sustava, počinju nastojanja za uspostavom novog, efikasnijeg međunarodnog monetarnog i gospodarskog sustava. Kriza međunarodnih gospodarskih odnosa sve je veća, no, ipak se javljaju i pokušaji sprječavanja rastućeg protekcionizma, koji je već uzrokovao dosta nestabilnosti u poslovanju. Sva ta negativna gospodarska događanja u svijetu i Europi ostavila su traga i na odnose zemalja članica Zajednice i poremetila neke planirane aktivnosti. Posebice se tu ima u vidu odnos Velike Britanije prema Zajednici. U to se vrijeme na referendumu odlučivalo hoće li Velika Britanija ostati u Zajednici li ne. Takvo ponašanje Velike Britanije zaustavilo je djelovanje Zajednice neko vrijeme.

Sastanak čelnih ljudi zemalja članica Zajednice u Parizu 1974. godine izgladio je neke suprotnosti u Zajednici i inicirao raspravu o pet važnih pitanja o kojima ovisi daljnji razvoj Zajednice. To su bila pitanja daljnjeg razvoja gospodarske i monetarne unije, usklađivanje međusobnih gospodarskih politika, regijska politika, socijalna politika i energija.

O gospodarskoj i monetarnoj uniji rečeno je sljedeće: čelni ljudi vlada zemalja članica, uviđaju da postoje smetnje unutar Zajednice, ali i međunarodne smetnje, koje ne dopuštaju ostvarivanje očekivanog napretka na putu prema ostvarivanju gospodarske i monetarne unije. Oni izjavljaju da njihova volja za zajedništvom nije oslabila i da je njihov cilj ostao isti kao što je i bio određen na Pariskoj konferenciji 1972.

Usklađivanje međusobnih gospodarskih politika zemalja članica istaknulo je u prvi plan zadatak borbe protiv inflacije i osiguranje gospodarske stabilnosti Zajednice. Istaknuta je potreba da u ovoj djelatnosti treba izbjeći svako pribjegavanje protekcionističkim mjerama, koje bi svojim lančanim reakcijama, mogle

nanijeti štetu gospodarskom oživljavanju Zajednice. Također se podržava stav, da zemlje koje ostvaruju gospodarski suficit, pomažu zemljama koje ostvaruju deficit u platnoj bilanci, a na taj način bi im se pomoglo da reguliraju zaposlenost, stabiliziraju cijene, platnu bilancu i poboljšaju vanjskotrgovinski položaj svoje zemlje.

Regijske probleme treba rješavati putem regijskog fonda, koji je s tim ciljem osnovan 1975. godine pod imenom Europski fond za regijski razvoj. Obveza je fonda, da svojim sredstvima pomaže uravnotežen razvoj svih regija u Zajednici. Sredstva fonda iznose milijardu i tristo milijuna obračunskih jedinica. Skupljena novčana sredstva i sto pedeset milijuna novčanih jedinica koje nisu iskorištene od strane Europskog fonda za poljodjelstvo predana su u obliku kredita zemljama članicama, a nacrt podjele kredita predložila je Komisija.

U slučaju javljanja težih gospodarskih problema u zemljama članicama, djelovanje Zajednice treba ići u pravcu rješavanja socijalnih pitanja. Za te poslove odgovoran je Gospodarski i socijalni komitet i Savjet Zajednice. Oni trebaju poduzimati socijalne mjere za zaštitu socijalno ugroženih stanovnika zemalja članica i to prvenstveno zapošljavanjem i ostvarenjem Programa socijalne akcije koji je odobren 1974. godine. U svezi s tim sredstva Socijalnog fonda znatno se povećavaju.

Monetarna pitanja su od početaka djelovanja Zajednice, jedno od osnovnih pitanja zbog kojih je osnovana Zajednica. No, ta pitanja su važna i u suvremenom postojanju Zajednice. Sve te godine javljaju se brojni pokušaji u cilju ostvarivanja monetarnog jedinstva ili zajedničke monetarne politike zemalja članica.

Kao prvi ozbiljniji pokušaj u tom pravcu može se navesti tzv. Wernerov plan koji je poslužio kao osnova "Rezolucije Savjeta i predstavnika vlada zemalja članica 1971. godine o uspostavljanju gospodarske i monetarne unije". U Rezoluciji se nalaže uspostavljanje gospodarske i monetarne unije, koju se treba ostvariti u razdoblju od deset godina. Godine 1972. još jednom Rezolucijom se savjetuje, Savjetu i čelnim ljudima vlada zemalja članica, postupni prelazak od gospodarske prema monetarnoj uniji.

Wernerov plan monetarne unije, predviđa tri faze za realizaciju tog projekta.

Prva faza ima za cilj ostvariti monetarnu stabilnost i spriječiti fluktuaciju nacionalnih valutnih tečajeva.

Druga faza treba uskladiti nacionalne porezne sustave i ostvariti kontrolu nad promjenom valutnih odnosa u zemljama članicama.

Treća faza bi trebala biti osnivanje Europskog fonda za monetarnu suradnju.

Francuski ministar financija Giscard d'Estaing izjavio je nakon sastanka kako je na sastanku u Hagu iskazna jednodušnost prema stvaranju gospodarske i monetarne unije u Europi. Prema njegovim riječima Europa upravo ostvaruje samostalnu monetarnu cjelinu.³

2. POČETAK DJELOVANJA EUROPSKE MONETARNE UNIJE - EMU

Prema zacrtanim i odobrenim planovima razvoja Europske unije, od početka 1999. godine počinje djelovati Europska monetarna unija. Da bi se to ostvarilo, još ranije potaknute su u gospodarskom ustroju Europske unije mnoge promjene. Za pravilan razvoj predviđenih promjena založili su se mnogi organi integracije, koji su sačinili i prezentirali mnoge studije i uputstva u kojima se ukazuje o odrazu novih promjena na gospodarsku politiku Europske unije i njezin daljnji razvoj. U prezentiranim studijama ukazuje se na trenutačno gospodarsko stanje, raspravlja se o izazovima koji slijede i predlažu mjere za rješavanja dolazećih problema.

Uspješan razvoj EU, posebice od 1996. godine, evidentan je, a daljnji je cilj, održati taj trend. U ovome trenutku koristeći povoljan odnos nižeg tečaja eura prema dolaru, Europska unija poboljšava svoju konkurentnost, nadnice zaposlenih drži na umjerenom razini, a to izaziva polagani i stalni rast proizvodnosti, koja se s druge strane realizira putem pojačane potražnje zemalja izvan Europske unije.

Analitičke procjene ukazuju da prosječni BRD Europske unije raste od 2,6 posto u 1997. godini za oko 3 posto u 1998. godini. Nezaposlenost također pada od 11 posto u 1996. godini, na oko 9,75 posto u 1999. godini.⁴

Unatoč povoljnim razvojnim uvjetima, postoje mnoge prepreke da se zamišljeno i ostvari. Početni nagli gospodarski rast početkom desetljeća, potaknut učincima makrogospodarske politike, izazvao je rast inflacije, koja je s druge strane potakla rast nadnica zaposlenih.

³ Mally G.: The European Community in Perspective, Lex, Books, Toronto-London 1973., str. 76.

⁴ Euroscope, br. 36-37, 1998.

Unutar Zajednice provodi se restriktivna gospodarska politika, jer prijašnji uzroci, koji su remetili skladan gospodarski razvoj teško se ispravljaju. Tijekom godina, kod pojedinih članica, stečene su loše gospodarske navike, koje se očituju kroz velike nacionalne proračunske izdatke i preveliki rast zarada zaposlenih prema njihovom doprinosu. To s druge strane izaziva valutnu nestabilnost unutar tih zemalja članica, a koja se prenosi na cijelu Zajednicu. Stopa gospodarskog rasta pojedinih članica ne pokriva njihove povećane potrebe za proračunskim izdacima. A sve to uzrokuje niska investicijska ulaganja u njihovim gospodarstvima.

Nezaposlenost, kao jedan od težih problema unutar Europske unije, moguće je riješiti samo ako se potaknu investicije u sva gospodarstva zemalja članica.

Unutar ekonomskog razvoja Zajednice, upravo je u to vrijeme bio u tijeku snažan cikličan period uspješnog gospodarskog razvoja, a preporuka je nositeljima razvojnog procesa u EU da ne dopuste da im proces izmakne kontroli, nego trebaju taj trend pretvoriti u stalan i održiv proces daljnjeg razvoja.

Sastanak predstavnika zemalja članica u Luxemburgu 1997. godine bio je prekretnica u daljnjem razvoju Europske unije, a realizacija zacrtanih smjernica EMU i stupanja u treću fazu provedbe izazvala je podjelu između zemalja članica u nekoliko skupina, prema njihovim mogućnostima provedbe ciljeva EMU i prihvaćanja projekta euro. Jedanaest zemalja članica iskazalo je spremnost prihvaćanja jedinstvenog sredstva plaćanja, eura, dok su četiri zemlje: Velika Britanija, Grčka, Danska i Švedska odlučile da još nisu sposobne prihvatiti euro. Tijekom razmatranja otkriveno je da, s obzirom na gospodarsko stanje zemalja članica, sve zemlje ne mogu jednako uspješno slijediti razvoj EMU i uvođenje zajedničkog sredstva plaćanja. Glede toga najviši organi EU predlažu daljnji razvoj Zajednice u najmanje "pet brzina".

Prvi skupinu činilo bi jedanaest zemalja članica, koje su prve izjavile spremnost pristupanja EMU, u drugu skupinu ušle bi četiri zemlje članice koje nisu za sada prihvatile EMU, treću skupinu sačinjavalo bi šest sadašnjih tranzicijskih zemalja, kandidata za pristup Europskoj uniji, u četvrti krug bi ušlo pet tranzicijskih zemalja, koje još ne ispunjavaju uvjete za pristup, ali se očekuje da će do tog trenutka ispuniti uvjete, dok je peti krug rezerviran za Tursku, koja zbog stalnih sukoba s Grčkom, ne može niti pomišljati na pristup Europskoj uniji, iako je podnijela molbu prije mnogo godina.⁵

3. POTREBNI UVJETI ZA PRISTUP MONETARNOJ UNIJI

Prema članku 109 j (2) Ugovora o EZZ, Europska komisija je 25. 4. 1998. godine predložila Preporuku u obliku izvješća Vijeću ministara, kojom se iskazuje spremnost jedanaest zemalja članica za ulazak u sustav Europske monetarne unije. Pristupanje EMU prihvaćaju zemlje: Belgija, Njemačka, Španjolska, Francuska, Irska, Italija, Luxemburg, Nizozemska, Austrija, Portugal i Finska.

Izvješću su prethodile mnoge znanstveno-istraživačke aktivnosti na razini eksperata. Izvješće su načinili Komisija i Europski monetarni institut. Predstavnici država i vlada zemalja članica prihvatili su na sastanku u Maastrichtu 2.05.1998. godine izvješće i predloženi popis zemalja, koje ispunjavaju zadane uvjete za pristup EMU sustavu.

Prije primanja u EMU zemlje članice trebale su ispuniti ranije postavljene minimalne uvjete, dogovorene na sastanku u Maastrichtu, a koji se odnose na određenu razinu nacionalne inflacije, kamatne stope, nisku razinu proračunskog deficita, prikladno vanjsko zaduženje i opću valutnu stabilnost, koja ne odudara od europskog monetarnog sustava u zadnje dvije godine prije početka djelovanja EMU. Uz navedene obvezne uvjete, zemlje članice trebale su provesti i pravnu regulativu kojom će osigurati samostalnost odlučivanja središnjih nacionalnih banaka.

Iskazana stopa inflacije u Europskoj uniji na zadovoljavajućoj je razini. Primjerice, u izvješću je navedeno da veći dio zemalja članica, njih čak četrnaest, ima stopu inflacije nižu od zadane stope od 2,7 posto.

Prihvaćene zemlje ostvarile su i proračunski deficit manji od tri posto, ali podnošljivi nacionalni dug najteže se ostvarivalo. Primjerice, za 1997. godinu samo četiri zemlje članice ostvarile su javni dug ispod 60 posto BDP.

Odredbе Ugovora odobravaju primitak navedenih zemalja članice u EMU sustav, pod uvjetom da postupno smanjuju javni dug i da se to jasno očituje iz statističkih pokazatelja.

Glede toga je predloženo da jedanaest zemalja članica u potpunosti ispunjava uvjet dugoročne tečajne stabilnosti u sustavu Europskog monetarnog sustava.

⁵ Euroscope, br. 35, 1998.

Osim toga sve zemlje pristupnice ispunile su i nižu razinu kamatnih stopa od zadane 7,8 posto u zadnjih godinu dana.

Uskladenost nacionalnih zakona o središnjim bankama s odredbama Ugovora o samostalnosti središnjih banaka, istaknuto je kao najvažnija u provedbi EMU. Taj uvjet ispunilo je osam zemalja članica, a četiri ih ubrzano provodi.

Danska i Velika Britanija ispunile su sve predviđene uvjete, ali glede političkih neslaganja ne žele pristupiti EMU. Njima se dopušta odgađanje pristupa sustavu EMU prema odredbama Ugovora iz Maastrichta. Još su dvije zemlje koje ne ispunjavaju zadane uvjete, a kada to postignu, mogu i one pristupiti EMU. To su Grčka i Švedska. Grčka ne ispunjava ni jedan od zadanih uvjeta, a samo nekim se uvjetima približava. Švedska uglavnom ispunjava sve zadane uvjete, dok ne uspijeva ostvariti stabilan tečaj. Švedska nacionalna valuta ne sudjeluje u mehanizmu valutnih tečajeva Europske unije, a nije potakla niti postupak donošenja zakonske regulative u svezi sa središnjom nacionalnom bankom. Švedski zastupnici obećavaju usklađivanje zakonskih propisa tijekom 1999. godine.

Stupanjem na snagu odluka iz Maastrichta od 1. 1. 1999. godine euro ulazi u platni promet i zamjenjuje belgijski franak, njemačku marku, španjolsku pesetu, francuski franak, irsku funtu, talijansku liru, luksemburški franak, nizozemski gulden, austrijski šiling, portugalski escudo i finsku marku.

Monetarne promjene unutar Europske unije izazvale su promjene u monetarnoj sferi i preustroju nacionalnih gospodarstava ne samo zemalja članica, nego su izvršili utjecaj i na nacionalna gospodarstva zemalja koje su izvan EMU sustava, a koje održavaju gospodarsku suradnju s Europskom unijom.⁶

4. VAŽNIJE MONETARNE INSTITUCIJE EUROPSKE UNIJE

4.1. EUROPSKI MONETARNI INSTITUT - EMI

Navedene aktivnosti u Europskoj uniji ne bi se mogle uspješno izvršiti da za taj posao nisu ustrojili razni organi i institucije, koji su na znanstvenim osnovama promislili i organizirali cijelu operaciju provedbe EMU sustava. Jedan od takvih organa bio je Europski monetarni institut.

Europski monetarni institut (European Monetary Institute) - EMI - osnovan je kao prijelazna znanstvena i stručna institucija 1994. godine s ciljem provedbe druge faze razvoja Europske monetarne unije. Sjedište instituta smješteno je u Frankfurtu. Institut je izvršio sve potrebne organizacijske radnje za uvođenje eura i glavni je suradnik Europske središnje banke. Institut je imao zadaću pripremiti uvođenje eura, osigurati suradnju sa središnjim bankama zemalja članica, koje su prišle monetarnoj uniji, te uskladiti monetarnu politiku zemalja članica. Institutom upravlja Odbor u koji se delegiraju guverneri središnjih nacionalnih banaka zemalja članica. Odbor pri svom djelovanju ima potpunu samostalnost i neovisan je o utjecaju svojih vlada i drugih nacionalnih institucija. Nakon što izvrši svoju zadaću, bit će raspušten, a njegovi djelatnici prihvaćeni u organe Europske središnje banke.

4.2. EUROPSKA SREDIŠNJA BANKA - ECB

Sredinom 1998. godine, analizirani su tečajevi valuta jedanaest zemalja članica Europske unije, koje su ispunile zadane uvjete za pristup EMU. Odlučeno je da se od 1. 1. 1999. godine obveznice i drugi vrijednosni papiri prilagode novoj valuti euro, Autori EMU izražavaju nadu da će se transakcije većih poduzeća moći mnogo uspješnije prevesti na novi način, dok će se prema pojedincima i malim poduzećima izvršiti više ciljanih propagandnih aktivnosti, kako bi se i oni bolje uklopili u sustav i izvršavali svoje financijske obveze u novoj valuti, a svoje kreditne kartice i druge novčarske dokumente prebacili na euro. Sve će se to odigravati do srpnja mjeseca 2002. godine, kada i službeno svih jedanaest zemalja prihvaća euro kao svoju platežnu valutu.

Ranije uspostavljeni Europski monetarni institut, sa sjedištem u Njemačkom gradu Frankfurtu, pretvara se u središte novo ustrojene Europske središnje banke - ECB (European Central Bank). Zadaća je Europske središnje banke određivanje i poslije toga očuvanje tečaja nove valute eura. Te se aktivnosti moraju vršiti bez opasnosti od rasta stope inflacije. Središnja banka mora ostvariti samostalnost u svom djelovanju i biti izvan bilo kakvih političkih pritisaka. Prvobitna je nakana bila da bankom rukovodi savjet ministara financija zemalja članica, no na kraju je dogovoreno da će Središnja banka djelovati uz zajedničku suradnju svih članica. Članice će imenovati Izvršni odbor, koji će se sastojati od šest članova, uključujući i predsjednika Odbora. Njihov će mandat trajati osam godina, a mandat se ne može pružiti. Izvršni odbor

⁶ Euroscope, br. 36-37, 1998.

se pridružuje jedanaestorici guvernera nacionalnih banaka, s kojima čine Savjet guvernera. Tako formirani savjet sastaje se deset puta godišnje. Na sastancima se odlučuje o kamatnim stopama. Pri glasovanju svaki od članova Savjeta ima pravo na jedan glas.

Nacionalne banke imaju obvezu ustrojiti se prema modelu djelovanja središnje banke, kako bi se izbjegli nesporazumi prilikom zajedničkog poslovanja.

5. NOVČANA JEDINICA EUROPSKE UNIJE - EURO

U Maastrichtu 1992. godine, postignut je dogovor o daljnjem razvoju gospodarske i monetarne unije (EMU), i prihvaćen projekt koji detaljno određuje sve faze uvođenja, primjene i budućeg razvoja zajedničke valute. Operacijom EMU i uvođenjem eura treba rukovoditi nezavisna centralna europska banka - ECB. Članice koje se pridružuju EMU sustavu, mogu biti samo one zemlje, koje ispune utvrđene financijske kriterije (nisku inflaciju, mali proračunski deficit, mali državni dug). EMU treba početi djelovati 1. 1. 1999. godine. Usuglašen je i naziv nove zajedničke novčane jedinice, koja će se zvati euro i pušta se u optjecaj 1. 1. 1999. godine, s tim da dosadašnja nacionalna sredstva plaćanja u pojedinim zemljama članicama ostaju u optjecaju kao decimalne jedinice eura, ali samo na teritoriju odnosne zemlje članice.

Uvođenja eura sadrži dvije etape.

P. va etapa traje od 1. 1. 1999. do 1. 1. 2002. godine, kada euro ulazi u optjecaj na cijelom području EMU. U optjecaj bi se tada pustile novčanice i kovanice eura.

Početak druge etape bio bi 1. 7. 2002. godine, kada EURO postaje jedino zakonsko platežno sredstvo u zoni EMU, dok istovremeno nacionalne valute prestaju biti zakonsko platežno sredstvo.

Pred kraj 1997. godine Europska komisija objavila je rezultate istraživanja eksperata u cilju ostvarivanja zadanih uvjeta za prihvaćanje projekta euro od strane zainteresiranih zemalja članica. Rezultati izvješća mogu se sažeti u sljedećem:

- jedanaest zemalja članica ispunilo je zadane uvjete za prelazak na euro. To su: Belgija, Irska, Italija, Luxemburg, Nizozemska, Austrija, Finska, Francuska, Portugal, Španjolska i Njemačka. Samo je Njemačka od zemalja pristupnica usvojila i nacrt zakona o prelasku na euro.

- Europska komisija je usvojila informacijsku strategiju o euru.

- Europska komisija je prezentirala izvješće o očekivanom utjecaju prelaska eura na razne institucije i zakonsku regulativu Europske unije.

- Pet ekspertnih grupa završilo je svoj rad na važnim gospodarskim projektima vezanim uz uvođenje eura. To su projekti: bankarske naplate i konverzija u euro, tehnički troškovi dvostrukog objavljivanja cijena, prilagodba cijena i drugih vrijednosti na euro, mala poduzeća i euro, te potrebno obrazovanje za uvođenje eura.

- Europsko vijeće uz svoje redovito djelovanje u Luxemburgu odobrilo je nadnevak 1. 1. 2002. godine kao početak uvođenja euro novčanica i kovanica u svim zemljama članicama koje sudjeluju u EMU projektu.

- Europsko vijeće usvojilo je odredbe o tehničkim osobinama eura.

5.1. AKTIVNOSTI KOJE OSIGURAVAJU USPJEŠNO UVOĐENJE EURA

Da bi se uspješno proveo EMU sustav, treba pokloniti posebnu pozornost aktivnostima uvođenja zajedničke valute eura i problemima koji mogu pri tome nastati. Problemi koji mogu utjecati na uspješno uvođenje EMU sustava navedeni su u zaključcima Europskog vijeća prihvaćenim na sastanku u Madridu 1995. godine i Dublinu 1996. godine.

Potrebne mjere za uvođenje zajedničke valute eura obuhvaćuje četiri područja:

- uspostava novih valutnih odnosa prema zemljama, koje će ostati izvan EMU sustava, a koji se zasnivaju na novom Mehanizmu valutnih tečajeva (ERM-Exchange - rate mechanism), zatim, provedba Pakta o stabilnosti i rastu, kojega je cilj stvoriti proračunsku i monetarnu disciplinu u zemljama članicama,

- uspostava takvoga monetarnog zakonskog sustava koji omogućava uspješno djelovanje nove zajedničke valute, kojim se također jamči zamjena prijašnje valute ECU u euro u odnosu 1:1, te osiguranje kontinuiteta svih prije zaključenih ugovora u ECU valuti, te uspostava novog pravnog položaja eura,

- pripremanje državnih organa zemalja članica za prelazak na novu valutu. Taj posao obuhvaća pripremu unutarnjeg organizacijskog ustroja zemlje, usklađivanje zakonske regulative i prilagodbu računalnog sustava,

- pripremanje informativnih programa o euru, koji obuhvaćaju izdavanje pisanih uputstava za provedbu programa euro, uspostavu euro-web stranica na kompjutorskim sustavima i slično.⁷

Europska komisija je izdala priopćenje pod nazivom Informacijska strategija za euro, o aktivnostima, koje namjerava poduzeti u svezi s uvođenjem eura kao platežnog sredstva na teritoriju Europske unije. Priopćenje se odnosi na upoznavanje stanovništva s novom valutom, te djelovanje poduzeća i poduzetnika prema novom sredstvu plaćanja.

Najvažnija pitanja koja se u svezi s eurom trebaju objasniti najširoj javnosti jesu:

- što je euro, zašto se prihvaća u Europskoj uniji, te zašto se uopće realizira EMU sustav,

- treba pružiti pomoć svakom korisniku, prilikom upoznavanja s novom valutom,

- potaknuti mala i srednja poduzeća da što bezbolnije prihvate euro,

- osigurati prihvaćanje eura i EMU sustava među političarima, administracijom i poslovnim ljudima, kao ljudima koji će taj projekt dalje nositi i razvijati u praksi.

Da bi priprema javnosti bila što uspješnija, informacije o uvođenju eura trebaju biti prezentirane u skladu s nacionalnom kulturom i jezikom onih koji će novo novčano sredstvo koristiti. Najveći dio edukacije stanovništva moraju inicirati i provesti same zemlje članice, a obvezne su pružiti svaku moguću pomoć lokalnim i regijskim vlastima, nevladinim organizacijama i raznim udrugama potrošača.

U svezi s tim u zemljama članicama pokrenute su žive informacijske aktivnosti o uvođenju eura, a dio sredstava potrebnih za taj posao predviđen je u proračunu Europske unije.

Europska komisija obvezala se pomagati zemljama članicama u sljedećim aktivnostima:

- davanjem raznih informacijskih pomagala zemljama članicama, da bi bolje prezentirale saznanja o euru,

- pomaganje i ohrabivanje subjekata prilikom informacijskih aktivnosti o euru,

- osiguranje koherentnosti informiranja,

- organiziranje potpore transnacionalnim informacijskim inicijativama, a koje se financiraju iz proračuna Europske unije,

- pomaganjem u organiziranju informacijskih aktivnosti o euru u trećim zemljama.

5.2. PRIPREMA PODUZEĆA ZEMALJA ČLANICA ZA UVOĐENJE EURA

Posebnu pozornost pridavalo se uputama za uvođenje eura u mala i srednja poduzeća. Prema svim pokazateljima, ona su i prva došla u doticaj s novim ustrojem na unutarnjem tržištu Europske unije i inozemnom tržištu. Euro, kao zajednička valuta, treba biti uveden u potpunosti 1.01.2002. godine, a poduzeća unutar zemalja članica trebaju pritom imati na pameti dva scenarija: a) potpun prelazak na euro do 2002. godine, ili b) korištenje eura samo u nekim međusobnim transakcijama u prijelaznom razdoblju.

Pojedina poduzeća već koriste euro sustav u prijelaznom razdoblju od uvođenja nove valute. Njihovo se poslovanje razvija u više poslovnih sfera: pristupaju financijskim tržištima i posluju u skladu s poslovnim zakonitostima, koje vrijede na njima ili pokušavaju pojednostaviti interne računalne sustave. Slične aktivnosti javljaju se i kod multinacionalnih poduzeća, čije se poslovanje planira dugoročno, a pojedini njihovi poslovi realiziraju se poslije 2002. godine.

Planeri EMU sustava predviđaju u nekim slučajevima i produženje uporabe eura do kraja 2002. godine, jer će se prodaja na malo vršiti u nacionalnim valutama sve do zadnjeg termina, kada se uvodi sitni novac i kovanice eura, a obvezno se iz optičaja povlače nacionalne valute. Mala i srednja poduzeća, koja posluju s građanstvom ne ubrzavaju korištenje eura, kao prioriternog platežnog sredstva u svojim transakcijama. Pritome se ukazuje na mogućnost, da bi obračunsko korištenje dviju valuta u računalnim sustavima malih i srednjih poduzeća moglo izazvati povećane troškove poslovanja.

Mišljenje je planera EMU sustava da će veći dio poduzeća u zemljama članicama postupno prihvaćati EMU sustav i euro, i to različitim brzinama, a ovisno o načinu njihova poslovanja. Prema brzini prihvaćanja eura, poduzeća se mogu podijeliti u tri skupine:

- poduzeća, koja će koristiti EMU sustav i euro odmah po njegovu uvođenju. To su prvenstveno velika poduzeća, koja svoje unutarnje transakcije, kao i transakcije prema drugim zemljama prikazuju u euru, dok poslovanje unutar nacionalnih granica i s manjim poduzećima i građanima, vrše i dalje u nacionalnoj valuti zemlje u kojoj se nalaze,

- poduzeća koja iz raznih razloga odgađaju obveznu primjenu eura do kraja 2002. godine. To bi

⁷ Euroscope, br. 35, 1998.

se trebalo odnositi na veći dio malih i srednjih poduzeća,

- neka će poduzeća dijelom prijeći na euro već u prijelaznom razdoblju. Ta će poduzeća euro koristiti samo pri nekim transakcijama, prekograničnoj trgovinskoj razmjeni ili dugoročnim ulaganjima. Istovremeno svoje poslovanje na malo vodit će u nacionalnoj valuti.

Novi sustav obvezno djeluje na sve funkcije u poduzeću, kao što je trgovina i marketing, financijske operacije, blagajna, računovodstvo, kadrove, a posebice na informacijsku djelatnost. Zemlje članice EMU sustava još prije uvođenja novog sustava donijele su svoje nacionalne strategije prihvaćanja novog platežnog sredstva. Poduzeća su u novim uvjetima poslovanja trebala pripremiti cjelovitu gospodarsku strategiju prilagodbe euru. Načine primjene eura u malim i srednjim poduzećima zemalja članica pokrenule su vodeće upravljačke strukture tzv. - senior management. U izradi strategije participirali su predstavnici svih poslovnih funkcija u poduzeću. Kroz strategiju predvidjeli su:

- utjecaj eura na svaku od poslovnih funkcija poduzeća,

- izrada i operativna razrada plana za prelazak na euro, unutar kojeg se predviđao i utjecaj na proračun i potrebno provedbeno vrijeme,

- predloženu aktivnost planski se razradilo na svim razinama poduzeća,

- razraditi fazu implementacije.

Planovi za uvođenje EMU sustava u poduzeća, počeli su prije uvođenja EMU sustava, čime su izbjegnuti veći troškovi kasnije prilagodbe.⁸

5.3. UTJECAJ UVOĐENJA EURA NA NADGRADNJU EUROPSKE UNIJE

Moguće posljedice uvođenja eura na razne politike Europske unije, institucije i zakonsku regulativu unutar Europske unije razmatrala su stručna tijela eksperata. Komisija je u svezi s tim načinila i prezentirala javnosti izvješće u tri dijela. U prvom dijelu su prezentirane praktične posljedice uvođenja eura za razne politike unutar Europske unije, drugi dio razmatra usklađenost zakonske regulative s postojećim stanjem, dok se treći dio bavi utjecajem eura na tehničke i druge operacijske poslove.

Planirano uvođenje eura u platni promet Zajednice, bitno je utjecalo na sve politike unutar

Europske unije. Posebice je izražen utjecaj na proračunsku politiku Europske unije, poljodjelsku politiku i administrativne troškove drugih organa. Zakonska regulativa o uvođenju eura u potpunosti je prilagođena EMU sustavu. Do sada korištene zakonske propise o valutnoj jedinici ECU, uskladilo se je s eurom. Tim postupkom se pored unutarnjih zakonskih propisa Europske unije obuhvatilo i razne međunarodne sporazume. Naime, raniji sporazumi sklopljeni su u valuti ECU, te ih treba uskladiti prema euro sustavu. Valutni tečaj dogovoren je u omjeru 1:1, a sve sporazume u svezi s tim uskladilo se jednom uredbom.

Aneks 8 Izvješća ukazuje na moguću utjecaj prelaska eura na zakonsku regulativu carina, poljodjelsku politiku, slobodno kretanje djelatnika, unutarnje tržište, neizravno oporezivanje, zajedničke trgovinske politike, zaštitu potrošača, proračun i administrativne rashode. Pozornost se obratila djelovanju eura na operativnoj razini, u području financijskog menadžmenta, statistike i financijskih sustava.

Od službenih organa Europske unije u više se navrata potvrđivalo da prelazak na euro treba biti izvršen bez teškoća po gospodarski sustav Europske unije. Proračun Europske unije trebao bi bilježiti veći priljev financijskih sredstava, jer se umanjuje rizik valutnih promjena i pojeftinjuje korištenje računalne obrade. Pojedine politike unutar Europske unije znatno su pojednostavnjene, što se može reći i za poljoprivrednu politiku, te uopće za agromonetarni sustav.

Sve potrebne radnje za prelazak na euro unutar Europske unije izvršene su do kraja 1999. godine, a zemlje članice izvršavaju svoj dio zadataka od 1999. do 2002. godine.⁹

6. PROJEKT EMU I EURO, TREĆE ZEMLJE I REPUBLIKA HRVATSKA

Većina tranzicijskih zemalja Srednje, Istočne i Jugoistočne Europe teži povezivanju s Europskom unijom u cilju prevladavanja neprirodne podjele europskog privrednog i političkog prostora na Zapadnu i Istočnu Europu.¹⁰

⁹ Euroscope, br. 35, 1998.

¹⁰ Usporedi C. Bonvicini: Political aspects of the Inter-relations between the "Hexagonal" and the Alps-Adria initiatives in a changing Europe Paper presented at International Workshop INTER-RELATIONS BETWEEN THE HEXAGONAL AND THE ALPS-ADRIA INITIATIVES IN CHANGING EUROPA, Trento 1992.

⁸ Euroscope, br. 35, 1998.

Uvjeti pristupanja članstvu sadržani su u Ugovoru o osnivanju EU odnosno EEZ. Čelnici zemalja pristupnica trebaju Ugovor dobro proučiti, ali još više djelovati na usvajanju tih uvjeta, od osposobljavanja nacionalnih poduzeća, njegovanja građanskih sloboda i poštivanja ljudskih prava, do razvijanja i otvaranja svojih nacionalnih tržišta. Nije tajna da samo mali broj poduzeća iz tranzicijskih zemalja može u sadašnjem trenutku izdržati otvoreno sučeljavanje s poduzetnicima i kvalitetom poslovanja razvijenog Zapadnog svijeta. Glede toga je normalno da većina poduzeća u tranzicijskim zemljama traži zaštitu jake države, koja će ih zaštititi od konkurencije sa Zapada. U svijetu se u isto vrijeme međusobna konkurencija sve više zaoštrava, a kvaliteta proizvoda presudna je za opstanak na tržištu.

Gospodarstva tranzicijskih zemalja ne mogu se dalje razvijati bez kvalitetnog, kontinuiranog i pravovremenog informiranja. Nadalje, poduzetnici i menadžeri iz poduzeća tranzicijskih zemalja trebaju biti pravovremeno informirani o svim djelovanjima unutar EU. A trebaju im se davati i pravovremeni stručni savjeti, s ciljem, da svoje poslovanje što bolje prilagode nastalim promjenama u svojem okruženju. To poslovno načelo treba prihvatiti u budućem ponašanju poduzetnika prema zemljama članicama EMU sustava.¹¹

Prihvaćanje EMU sustava od jedanaest zemalja članica, praktički znači uvođenje novoga monetarnog sustava značajnog ne samo unutar europskih već i svjetskih okvira.

Pet tranzicijskih zemalja, koje su ispunile potrebne uvjete za prilaz Europskoj uniji: Slovenija, Poljska, Mađarska, Češka i Estonija pozvane su, da se također priključe EMU sustavu u skoroj budućnosti.

Što se tiče EMU sustava, riječ je o velikoj povijesnoj odluci unutar daljnjeg razvoja EU, jer se napuštaju nacionalne valute i prihvaća zajednička - euro. Ukoliko bi koja od ovih zemalja odlučila izaći iz monetarne unije, bila bi prisiljena uvesti potpuno novu nacionalnu valutu. Ova mjera predstavlja još jedan korak prema gospodarskoj i političkoj integraciji Europe, početak stvaranja "Sjedinjenih europskih država", a o složenosti izvođenja cijele operacije govori i to da je određen prijelazni rok od čak tri godine.

Hrvatska za sada nije primljena u krug zemalja, koje bi izravno potpadale pod utjecaj uvođenja eura, ali sve promjene unutar EU svakako bitno utječu na njezin gospodarski sustav.

Priprema financijskih institucija iz trećih zemalja, a posebice tranzicijskih zemalja među koje spada i Republika Hrvatska, za uvođenje eura iznimno je važna, jer način pripreme za prihvatanje novog EMU sustava bitno određuje ne samo daljnju vlastitu konkurentsku sposobnost nacionalnih financijskih institucija, nego i njihovih komitenata, koji posluju s inozemstvom. Financijske institucije trećih zemalja koje posluju s EU, a prema nekim izjavama, i hrvatske institucije dobile su izvješća od inozemnih poduzeća da im od 1. 1. 1999. godine ispostavljaju račune u eurima, što hrvatske financijske institucije i provode. Kako se moglo i za očekivati, hrvatske nacionalne financijske institucije, kao i uvijek do sada, nisu dovoljno učinile za jedan toliko zahtjevan posao. Postavljanje podobnih, a ne sposobnih ljudi na odgovorna čelna mjesta u državi i sada je pokazalo, koliko je to štetno. No, kako je to mnogo puta pokazano u praksi, ono što ne mogu državni organi, mogu poslovni subjekti samoinicijativno. Suradnja s inozemstvom nastavljena je i bez državne potpore.

Tek kada je već dobro počela primjena EMU sustava, u Hrvatskoj se počelo ubrzano raditi na stvaranju takvih operativnih financijskih procesa, koji bi omogućili platni promet s dvije valute, nacionalnom i eurom. Novi operativni financijski procesi, iako bez državnih uputa, primjenjuju se od 1. 1. 1999. godine. Poslovnim partnerima se odmah nakon uvođenja eura u platni promet omogućava plaćanje usluga u euru, a to se vrši u depozitnom i platnom prometu s inozemstvom.

U hrvatskim financijskim institucijama, bankama i poduzećima, vrše se razne vrste poslovanja prema zemljama članicama Europske unije. Novim ustrojem plaćanja u euru, omogućava se financijskih institucijama i poduzećima vršenje raznih vrsta financijskih i drugih transakcija sa zemljama EU.

Od početka 1999. godine Hrvatska poduzeća mogu u raznim bankama otvarati dokumentarne akreditive u euro valuti za razne vrste plaćanja. To su omogućila uputstva koja je pripremila i prihvatila Komisija za bankarsku tehniku i praksu pri Međunarodnoj trgovačkoj komori u Parizu, kao i tehnološkim rješenjima putem sustava SWIFT usklađeni su i pripremljeni svi modaliteti standardiziranih tipova međubankarskih poruka, koje se trebaju koristiti u prijelaznom razdoblju uvođenja

¹¹ V. Polić-V. Vujić: Ljudski faktor i strukturne promjene u suvremenom gospodarstvu, referat na znanstvenom skupu, "Hotelska kuća 92" Opatija 1992., str. 396-404.

eura. Na taj način djeluju mnoge banke iz tranzicijskih zemalja, a tako djeluju i hrvatske banke, koje su članice Europay International sustava plaćanja.

Transfer korisnika u bilo kojoj od zemalja EMU više neće trebati vršiti putem domicilne banke, već putem bilo koje banke na području zemalja EMU, popularno nazvane euroland, koja je uključena u neki od sustava plaćanja unutar monetarne unije, bez posebnih dodatnih troškova u odnosu na sadašnji način plaćanja. Na taj način plaćanje tranzicijskih zemalja prema članicama eurolanda umnogome je olakšano.

Banke koje se nalaze izvan sustava EMU dobivaju nove mogućnosti izbora i rješenja. Nacionalne banke tranzicijskih zemalja ranije su razmjenjivale sa zemljama članicama EMU više računa izraženih u nacionalnoj valuti, pa je glede toga sada potrebno odlučiti o broju i načinu daljnje suradnje s tim bankama ovisno o strukturi očekivanih plaćanja, odnosima s pojedinom bankom korespondentom, uvjetima vođenja računa i daljnjim kreditnim odnosima.

U nekim hrvatskim bankama već od 1. 1. 1999. godine, zatvaraju se pojedini računi u ECU, a otvaraju u euru, dok neke banke posluju sustavom paralelnih računa. Neke banke zadržavaju račune u domicilnoj valuti zemalja članica, s kojima inače posluju da bi se mogli slijediti mogući nalozi komintenata za plaćanja u domicilnoj valuti i zadržala razina usluga banke u platnom prometu s inozemstvom dok se ne uvjere u pouzdanost sustava euro valute. Sve se banke ubrzano pripremaju najveći broj transakcija izvršavati u euru. Slične aktivnosti očekuje se i u drugim financijskim institucijama i poduzećima u Hrvatskoj, ali i u drugim tranzicijskim zemljama.

Uvođenjem EMU sustava i eura u europske i svjetske poslovne transakcije, mnoge banke u tranzicijskim zemljama, također, pripremaju odgovarajuću ponudu deviznih kredita i garancija u eurima, jer se očekuje da će euro vršiti pritisak na izjednačavanje kamata pri transakcijama.

Financijske usluge u tranzicijskim zemljama ne bi se trebale bitno mijenjati pri gotovinskim i bezgotovinskim transakcijama, kao niti pri pretvaranju jedne devize u drugu. Sve tečajne liste sa 1.01.1999. godine umjesto ECU imaju istaknut euro, s oznakom EUR. Dnevni tečaj formira se na nešto drugačiji način. Naime, iako se na tečajnici i dalje pojavljuje primjerice njemačka marka ili talijanska lira, njihov međusobni tečaj je konstantan, a u slučaju povećanja vrijednosti eura, za isti postotak se

povećava i vrijednost njemačke marke ili talijanske lire.

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Desetljećima uspješni razvoj i međusobna gospodarska suradnja između zemalja članica Europske unije, uspostavom EMU sustava i eura, prelazi u višu razinu međusobne suradnje. Nova institucija konstituirana uspostavom monetarne unije, nakon koje se očekuje potpuna politička Unija, kao sustav zajedništva, još se u povijesti ljudske zajednice nije ostvarila. Takav sustav zajedničke suradnje europskih zemalja zamišljale su mnoge generacije "europaista". Do sadašnjeg trenutka prošlo je mnogo godina predanog djelovanja, odricanja od mnogih zabluda i grešaka vodećih povijesnih pojedinaca u Europi. Bila su potrebna dva velika rata, da bi se shvatilo da u Europi mogu živjeti razni narodi i djelovati zajedno i jedan pored drugog. Ta znakovita razmišljanja, još uvijek se teško probijaju prema istočnim i jugoistočnim europskim prostorima.

Uspješni gospodarski pokazatelji i visoki standard stanovništva ostvaren unutar članica Europske unije, preveliki je izazov za sve treće zemlje, a posebice za tranzicijske zemlje nastale raspadom realsocijalističkog društvenog sustava i one se pokušavaju na sve načine približiti toj integraciji, iako veći dio njih ni po političkoj, ekonomskoj niti kulturnoj, moralnoj i etičkoj spremnosti nije sposoban slijediti zemlje zapadne civilizacije.

S druge strane, Europska unija razvija dalje svoj gospodarski sustav i nadopunjava ga višom razinom suradnje, razvojem financijskog sustava, čiji je vrhunac stvaranje Europske monetarne unije. Taj postupak upravo je u tijeku.

Stvaranje stabilnoga financijskog sustava, koji treba osigurati sigurno monetarno područje djelovanja unutar EU i dalje prema svijetu, izražava se stvaranjem Europske monetarne unije. To je važan korak prema daljnjem razvoju Europske unije. Iz ekonomske znanosti je poznato da samo stabilno financijsko okruženje potiče i stabilan gospodarski razvoj, a održavanje financijskog sustava sposobnog da uspješno prati razvoj gospodarstva, nije lako ostvariti, s obzirom na mnoge suprotnosti koje prate svakodnevno gospodarsko djelovanje.

Stalnim djelovanjem na osiguranju stabilnosti EMU financijskog sustava, odgovorni čimbenici EU izgradili su odgovarajuću zakonsku i institucijsku podršku sustavu. Na taj način su osigurali stabilnost

financijskog sustava EU, koji treba djelovati na principima tržišnog gospodarskog sustava i tržišnih načela. U provedbi EMU sustava velika se pozornost pridaje uvođenju nove zajedničke novčane valute - eura.

Prihvaćanje EMU sustava i zajedničke valute euro bitno utječe na daljnji gospodarski razvoj svih dijelova gospodarskog sustava Europske unije.

Glede toga Komisija je prije stupanja na snagu EMU sustava, sastavila opširno Izvješće o utjecaju prelaska na EMU sustav i novčanu jedinicu euro na razini EU. U Izvješću se potanko analiziraju praktične posljedice s kojima će se svakodnevno susretati korisnici sustava, daju se sugestije za usklađivanje zakonske regulative u zemljama koje su sudjelovale u prvoj jedanaestorici korisnika EMU sustava, te se daju uputstva za druge zemlje, koje nisu u sustavu. U Izvješću se također daju uputstva za obavljanje tehničkih i operativnih poslova vezanih uz uvođenje eura.

Početak djelovanja EMU sustava i euro novčanog sustava dio je nastojanja zemalja članica Europske unije da što uspješnije provedu financijsko monetarno usklađivanje zemalja članica, a koje se u cijelosti treba provesti do 2002. godine.

Djelovanje EMU sustava i uvođenje eura, svakako će utjecati na gospodarstva tranzicijskih zemalja, a posebice na hrvatsko gospodarstvo. Tranzicijske zemlje, a posebice one koje su već prihvaćene kao partneri u idućem krugu pridruženika, vrše također ozbiljne pripreme za prihvatanje novog sredstva plaćanja. Kako se moglo i očekivati, mnoge od tranzicijskih zemalja, a to se odnosi i na monetarne državne institucije u Hrvatskoj, kasne u radnjama kojima je cilj prihvatanje i prilagodba euru. Unatoč tome mnoge nacionalne banke i poduzeća u tranzicijskim zemljama, uključivši tu i Hrvatsku, dobile su potrebna uputstva od svojih inozemnih suradnika i samostalno izvršile neophodne pripreme za prihvatanje eura u svom djelokrugu poslovanja. A djelovanje EMU sustava i dalje se nastavlja.

LITERATURA

1. Erstad M.: Empowerment and organizational change, Contemporary hospitality management, Bradford 1997.
2. Gasser T.P.: Managing without boundaries, Training the Fire Brigade, Belgium 1996.
3. Havlik P.: Countries in Transition 1995. WIIW Handbook of Statistics, The Vienna Institute for comparative Economic Studies (with the support of Bank of Austria), 1995.
4. Lindbeck A.: Incentives in the Welfare State: What are the Lessons, Tunis 1995.
5. Saunders C.: Economics and Politics of Transition, MacMillan in Association with The Vienna Institute for Comparative Economic Studies, London 1992.
6. Thompson K.: European Union Economies, a comparative study, Singapore 1998.
7. Mally G.: The European Community in Perspective, Lex, Books, Toronto-London 1973.
8. Vizjak A.: Hrvatski turizam u europskoj i svjetskoj turističkoj razmjeni, VTPV, Opatija 1997.
9. Vizjak A.: The Continental and coastal tourism of Croatia, Tourism and hospitality management, WIFI Österreich, Wien / Opatija br. 1. / 1995.
10. Vizjak A.: Some problems in transformation processes in Croatian transitional society, Poduzeće u tranziciji, Međunarodni simpozij u Splitu, 1995.
11. European Bank for Reconstruction and Development, Annual Economic Review 1998.
12. European Investment Bank, Annual Report 1998.
13. Euroscope, br. 36-37. 1998.

Ana Vizjak, Ph.D.,

THE IMPACT OF MONETARY UNION AND EURO INTRODUCTION ON ECONOMIC SYSTEMS OF EUROPEAN COUNTRIES AND THE REPUBLIC OF CROATIA

Summary

Luxemburg meeting 1977 was a turning point in the up-to-then development of European Union. The conditions of new extension of EU were agreed upon and the third phase of the monetary union (EMU) implementation was elaborated. The implementation of the third phase of EMU requested the grouping of member-countries dependent on their following and implementation abilities of the EMU given targets. The eleven member-countries proved the ability of new and uniform means of payment while four countries, Great Britain, Greece, Denmark and Sweden, considering the economic situation in their countries and political disagreement with the conditions of EMU system implementation, concluded not to be able to follow this project. Therefore it was decided to implement the further EMU system development in at least "five gears".

All the activities are presented in the Commission Report which was preceded by many scientific-research activities on the expert level. The report on the EMU system implementation suitability as well as the conditions of joining admission was drawn up by the Commission and European Monetary Institute.

After a short time distance regarding the beginning of the EMU system implementation, this work tries to determine the impact of the resulting changes on the economic system of the EU member-countries, the third countries, the Republic of Croatia and the benefits that can be realized through this act as well as the damages that could appear in the EMU application.

Key words

European Monetary Union, development, project of Euro, implementation